

**ТРУДОВЕ НА ВЕЛИКОТЪРНОВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
"СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ"**

Том 34, кн. 2

ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

2004

**TRAVAUX DE L'UNIVERSITÉ "ST. ST. CYRILLE ET MÉTHODE"
DE V. TIRNOVO**

Tome 34, livre 2

FACULTÉ DE PHILOGOLOGIE

2004

**VII научна конференция на тема Проблеми на българската разговорна реч
11-12 юни 2004 г., Велико Търново**

**ЗА НЯКОИ СЛОВОРЕДНИ МОДЕЛИ
ЗА ТОПИКАЛИЗАЦИЯ В РАЗГОВОРНАТА РЕЧ**

Йовка Тишева, Марина Джонова

Велико Търново, 2004, V. Tirnovovo

Явленията, характеризиращи синтаксиса на разговорната реч, са свързани с действието на две противоположни тенденции, които изследователите означават по различен начин в зависимост от избраната теоретична и методологическа база: тенденция към синкретизъм (изпускане) или към многократност (излишество, повторения), към лаконичност или към многословие, към кондензация или размитост¹. Въпреки тези терминологични различия е очевиден фактът, че проявите на двете водещи тенденции в разговорната реч се откриват не само на равнището на синтаксиса, а и на останалите езикови равнища – на фонетично (напр. удължаване на гласни), на морфологично (напр. многократно изразяване на определеността, полипрефиксация при глаголите), на лексикално (буквално повторение на лексеми, особено в началото на изказването, използване на синоними в рамките на едно изказване). За настоящата разработка от съществено значение са проявите на тенденцията към многократност (повторение или удвояване) на синтактично равнище. В тази връзка е важно да се припомни наблюдението на Ликоманова (1996), че всички синтактични компоненти – аргументи, адюнкти и дори функционални думи – могат да бъдат повторени. В резултат на подобен тип дублирания много често се оформят т.нар. рамкови конструкции: сегменти/части от устното изказване, които се отличават със своята специфична интонационна оформеност (отделеност) по отношение на цялото и които най-често включват два елемента с една и съща синтактична функция.

За анализите, предложени тук, е важно да се посочи и специфичният избор на позициите, в които се разполагат повторените или дублираните елементи. Изследванията в областта на синтаксиса на разговорната реч показват, че началото на изказването е предпочитаното място за включване на дискурсни, прагматични или други маркери, свързани с успешното реализиране на комуникацията (вж. Ангелова 1986, Ликоманова 1993). Краят на изказването значително по-рядко съдържа

подобни маркери. Ако все пак говорещият ги е включил именно там, те обикновено имат характер на обобщение или заключение по темата, компенсират отсъствието на друг маркер за приключване на темата или на диалога. Подобни наблюдения, свързани с един по-дескриптивен подход към данните от разговорната реч, намират подкрепа и в анализите, които следват моделите на формалното описание на синтактичните структури. Така изречението се представя чрез два типа категории: *формално-граматически* (свързани с означаването на илокутивната сила на изказването, типа на изречението и под.) и *прагматични* (свързани с характера на предаваната информация). В настоящото описание на разговорни словоредни модели последователно ще бъдат използвани категориите от втората група: Топик и Фокус (Вж. по въпроса напр. Джонова 2004, Ницолова 2001, Тишева, Джонова 2002а, Тишева, Джонова 2002б). Изборът на терминологичния апарат е мотивиран от факта, че *топик* и *фокус* са категории, свързани с комуникацията, с реалното общуване, и поради това в конструкциите от разговорната реч те ще намерят най-разнообразни реализации. От друга страна, двете позиции в структурата на изказването – началната и крайната – са силно обвързани с дискурса, с елементите, маркиращи комуникативната прогресия. Именно те се оказват предпочитаните позиции за групите на фокуса и/или на топика. Словоредът на началните и на крайните фрази изглежда доста идентичен и това се дължи именно на влиянието на прагматичните (комуникативно обусловените) изреченски категории от равнището на информационната структура (Вж. по въпроса Кръпова 2004).

В тази статия ще бъдат представени някои словоредни модели за топиализация на глаголните аргументи – подлога и допълнението. Разработката е структурирана по следния начин. На първо място е направен кратък преглед на теоретичните постановки по въпроса за удвояването на аргументи и изразяването на категориите от равнището на информационната структура. Във втората част на статията се разглеждат моделите за топиализация, свързани с позиции вляво от сказуемото (лява периферия, лява дислокация, външен топик). В третата част са представени моделите за топиализация, свързани с позиции вдясно от сказуемото (дясна дислокация и маргинализация). Анализите са илюстрирани с примери, ексцерпирани от базата данни за българска разговорна реч, подготвена от екип на Факултета по славянски филологии на СУ "Св. Климент Охридски" (www.bgspeech.org).

1. Теоретични постановки

Везиковедската литература подробно са описани основните словоредни модели в българския език (ГСБКЕ 1983, Георгиева 1974, Иванчев 1978). Тук ще бъдат разгледани конкретни словоредни схеми, типични най-вече за българската разговорна реч, с оглед на отношението между словоред и информационна структура на изказването. В литературата се отбелязва, че българският език спада към групата на езиците със структура SVO (подлог – сказуемо – допълнение). Разговорният синтаксис обаче показва много голямо разнообразие при структурирането на изреченията. И двата аргумента могат да бъдат пред сказуемото; подлогът може да се реализира и в крайната позиция, след сказуемото и след допълнението. Причините за подобни словоредни промени (премествания на аргументите) най-често се свързват с процеса на топикализация, т.е. включването на съответния аргумент в групата на топика. Удвояването е един от морфо-синтактичните механизми за маркиране на топика. Затова една от целите на настоящите анализи е да се проследи връзката между удвояването на аргументи и словоредната им позиция – един спрямо друг в рамките на конструкцията с удвояване, както и на всеки от елементите спрямо сказуемото.

Интересни наблюдения за удвояването изобщо, като синтактичен механизъм прави Пенчев (вж. Граматика 1998). Според него за удвояване на синтактичната позиция може да се говори, „когато една синтактична позиция е запълнена с две лексикални единици, едната от които е клитично местоимение. Удвояващата част е клитичното местоимение, което няма собствен референт и споделя признаците на другата част в същата синтактична позиция.” (Граматика 1998:564). При удвояване на подлога се прави уточнението, че формата за именителен падеж на личното местоимение се клитизира и така формално удовлетворява условията за удвояване. В наблюденията от нас корпус от разговорна реч са включени и примери с елемент показателно местоимение, кореферентно с именната група в аргументна позиция (с подлога), което се включва в особен ред на „утрояване”, наред с личното местоимение. Пенчев не разглежда отделно подобни случаи, а за „утрояване” говори в редовете, включващи едновременно пълна и кратка форма на лично местоимение, кореферентни с именния аргумент.

Феноменът “удвоено допълнение” в българския език е много подробно изследван в синхронен и диахронен план, както и в съпоставка

с други езици (вж. напр. Асенова 1989, Иванчев 1978, Минчева 1969, Ницолова 1986), затова няма да се спираме подробно на различните мнения за него. За целите на това изследване ще посочим само един интересен факт, отбелязан от Минчева (1969). Препозицията на обекта (т.е. топикализацията му, излизането пред сказуемото) е старо явление, което е засвидетелствано още в старобългарския, докато антиципацията е по-ново явление, от XII–XIII век. Удвояването на подлога също е разглеждано от редица учени (вж. напр. Ницолова 1986, Асенова 1989, Пенчев 1998). В своите анализи Пенчев (1998) свързва този тип конструкции с информационната структура на изречението, като говори за лява и дясна дислокация. Асенова (1989) посочва, че „Паралелизъм между удвояването на подлога и удвояването на допълнението може да се намери в т.нар. сегментирани изречения от типа: *бълг. Тя е хубава, вашата даскалица* (Е. Пелин)” (Асенова 1989:77). Това явление, подобно на удвояването на допълнението, е характерно и за другите балкански езици – гръцки, албански и румънски. „В балканските езици с местоимение може да се повтори подлогът, за да се изтъкне, да се подчертае. Това е един вид ефективна и чисто стилистична употреба, напр. *бълг. Тя, случката, станала в село Могила* (Н. Вапцаров), *Той неел чов века!* (Н. Вапцаров) (Асенова 1989:78)“.

Ликоманова (1996) представя удвояването като психолингвистичен феномен на разговорната реч: „Множествеността в разговорната реч, предизвикана от психологичните предпоставки на разговорността като спонтанност и непринуденост, резултира в разнообразни езикови феномени... те са мотивирани хезитационно с търсене на субективно най-подходящите езикови средства за формиране на изказа.“ (Ликоманова 1996:116). В настоящото изследване се ръководим от идеята, че промените в словоредата са системни. Те са мотивирани от процесите на равнището на информационната структура, например топикализацията. При удвояването на аргументи не действат само психолингвистични причини, а и вътрешноезикови, свързани с реализирането на посочените прагматични категории в определена последователност.

II. Топикализация на аргументи вляво от сказуемото

В българската разговорна реч съществуват два основни типа словоредни модели, свързани с възможността за топикализация на аргументите на глагола. Като критерий тук се приема мястото на аргумента

спрямо сказуемото. На първо място ще бъдат представени словоредните модели за топикализация, свързани с позиции вляво от сказуемото (лява периферия, лява дислокация, външен топик).

2.1. Топикализация на допълнението вляво от сказуемото

Топикализацията на допълнението вляво от глагола – т.нар. *лява дислокация*, е свързана с наличието на клитика, кореферентна на топикизирания аргумент. Смята се, че удвояването на допълнението е морфо-синтактичен маркер за топика в изказването (вж. Бенинка 2001, Иванчев 1978, Кръпова, Карастанева 2000, Рици 1997, Тишева, Джонова 2002а). Позицията на клитиката вляво или вдясно от сказуемото не е релевантна – клитиката в българския език задължително изисква дума със собствено ударение пред себе си, с която да образува една фонетична (акцентна) дума. За маркирането на категориите на информационната структура от значение е позицията на клитиката спрямо допълнението, с което е кореферентна.

Прякото допълнение е маркирано като топик лява дислокация, когато удвояващата клитика се намира в постпозиция спрямо него. Допълнението може да бъде изразено със съществително име, както е в пример (1), показателно местоимение, както е в пример (2), или винителното местоимение, както е в (3):

(1) *миналата година* **Вериту я** *остайха самичка / уяс да я гледа бабата пък тя я гледала по телефона*

(2) *та* **тва** *съм го измислила за август месец преди да си тръгнеш по шъ видим // трябва и да не е много горещо*

(3) *аз го посъветвах нищо да не прави шото/* **мен ме²** *боли пломбиран зъб и аз нищо не прая*

В позиция вляво от сказуемото непрякото допълнение е топик, маркиран като лява дислокация посредством удвояващата го кореферентна клитика. Непрякото допълнение обикновено се изразява с предложна група (с предлога *на*) в съчетание с винително местоимение, както е в пример (4), със съществително име или с именна група, както е в пример (5). Характерно за топика лява дислокация е, че словоредно може да стои след комплементизатора *че*, както е в пример (4), т.е. няма ограничение лявата дислокация да се явява и в подчинено изречение (вж. Кръпова 2004).

(4) *може би ако това го покажете някъде/некои ще знаат че* **на мен** *в минало време* **ми** *беше отиет дома*

(5) а пък **на** **иво** **му** били казали: **ми** **кво** **искаш** **тилен** **е** **зъба**/
как няа те боли//

В лява дислокация е възможно да стои и личното местоимение *мене* или *тебе*. Както посочва Ницолова (1986), „пълните форми за дат.пад. *нему, ней, нам, вам* днес са излезли от употреба, но формите *мене* и *тебе* могат да се срещнат още в разговорната реч и в художествената литература в определени конструкции, където задължително се съпровождат от кратките форми, които са единствен падежен показател (средство за означаване на непряк обект), тъй като *мене* и *тебе* са форми и за вин. падеж” (Ницолова 1986:34). Поради това в изказвания като (6) и (7) удвояващата клитика е задължителна. Тя маркира едновременно вида на допълнението – пряко (в пример 7) или непряко (в пример 6 и 8), и неговия статус на равнището на информационната структура на изказването:

(6) аз не ка:м нещо против езика/ **мен** езика **ми** харесва/
просто не ми харесва програмата//

(7) не бе/ **мен мен** принципите си **ме** кефят само че не ме кефи
как са го измислили във вевецецето//

В пример (6) са налице две идентични по своята синтактична структура прости изречения с глагола *харесва ми* – сказуемо с явно реализирани два аргумента: подлог и допълнение. Причината за разликите в словоредата е свързана с това, че допълнението в първото просто изречение в пример (6) е топикализирано, за да насочи към субекта на емоцията. В случая той съвпада с говорещия и затова е означен с личното местоимение *мен*. Във второто изречение в същото изказване (6) е топикализиран подлогът *програмата*; маркер за това е преместването на този аргумент в постпозиция спрямо глагола (за този тип топикализация на подлога вж. 3.2.). Аналогична е конструкцията в пример (7), където обаче подлогът във второто просто изречение е изразен с подложното изречение.

Употребата на формите *мене* и *тебе* като непряко допълнение в изказвания от типа на (6) може да се разглежда като резултат от изпускане на предлога *на*. В разговорната реч това явление се наблюдава не само при личните местоимения, но и при съществителните имена, както е в пример (8):

(8) *ний* си купихме първия месец/ **щото** **Жоро** **му** е неудобно да отказва

Според Бенинка (2001) изпускането на предлога е характерно за т.нар. *външен топик*. Той заема винаги първата позиция в изречението и може да се изрази единствено с именна група. Задължително е наличието на местоименна клитика, кореферентна на външния топик, която се съгласува с него по род (само в 3л.ед.ч.), число, лице (когато е лично местоимение), но не и по падеж. Следователно в пример (8) личното име *Жоро* е маркирано като топик, и то в най-високата изреченска позиция, тъй като кореферентната клитика *му* се съгласува с *Жоро* само по род и число, но не и по падеж (вж. Джонова 2004, Кръпова 2004).

Може да се обобщи, че разликите между изказванията с препозицията на допълнението спрямо сказуемото OS(CI)V(CI) и тези с т.нар. обективен словоред SVO са на равнището на информационна структура. Допълнението се топиализира, като се използват различни маркери – словоредни промени или удвояване. Удвояващата местоименна клитика трябва да е кореферентна с топиализираното допълнение³. Вляво от сказуемото съществуват две различни позиции за топика – лява дислокация и външен топик. Разликата е в изискването клитиката да се съгласува (при лявата дислокация) или да не се съгласува (при външния топик) по падеж с топиализираното допълнение.

2.2. Топикализация на подлога вляво от сказуемото

Подобно на удвояването на допълнението удвояването на подлога е морфо-синтактично средство за маркиране на топика вляво от сказуемото. Използването на този тип конструкции се налага от факта, че в българския език при обективен словоред SVO подлогът е вляво от сказуемото. Позицията, която заема топиализираният подлог в лявата периферия, е лява дислокация. От гледна точка на словореда са възможни четири модела на удвояване на подлога вляво от сказуемото.

– Местоимението (лично в им.п. или показателно) словоредно се намира в контактна препозиция спрямо съществителното име (или именната група), както е в пример (9):

(9) *тя / жената ми обясни специално за тая постановка / и каа*
чи била мноу скандална

В пример (10) е налице вметната част между двата елемента:

(10) *тя първо Стела трябва да е тука не мога да оставя Стефан*

– Съществителното име словоредно се намира вляво от местоимението (лично в им.п. или показателно). В пример (11) съществителното *бабата* словоредно предхожда личното местоимение *тя*:

(11) *той нали бил професор и тъй нататък / в Германия и в Англия / в Америка и: ъ // и бабата и тя / го смята него за главния / пък ъ: // в смисъл най-умния / пък Костя е на втори план // баща ѝ*

– Именната група се намира в постпозиция спрямо глагола и е отделена с пауза от останалата част на изказването, както е в пример (11). Личното име *Костя* и именната група *баща ѝ* са кореферентни.

– Подлогът е изразен с лично местоимение в препозиция спрямо сказуемото и кореферентен елемент в постпозиция – съществително име в пример (12), именна група в пример (13). Асенова (1989) определя този тип конструкции като сегментирани изречения.

(12) *тя ми убявянаше жената*

(13) *тя кликва кликва майка ти и не знае къде да кликне и+*

В изследвания корпус от примери са представени и изказвания, в които са налице едновременно и четирите модела на топиализация на подлога вляво от сказуемото, както е в пример (14):

(14) *ами много е близо / а пък тая малката къща тя е толкоз стара горката те кат я купиша я къртиша две години*

Конструкцията *тая малката къща тя е толкоз стара горката* може да се представи по следния начин:

$\text{Pron}_{\text{dem.}} + \text{NP} + \text{Pron}_{\text{pers}} + (\text{V}) + \text{N}$,

където местоименията и именните групи са кореферентни и заемат една и съща синтактична позиция.

Може да се обобщи, че вляво от сказуемото са възможни четири модела на удвояване на подлога, които са морфо-синтактично средство за маркирането му като топик в изказването. Всеки от тези четири модела може да се срещне самостоятелно, но в разговорната реч се срещат и съчетания от тези модели като средство за топиализация.

III. Топикализация на аргументи вдясно от сказуемото

В тази част на изследването ще бъдат разгледани последователно моделите за топиализация на допълнението и подлога вдясно от сказуемото. Приемаме, че дясната периферия на изказването е симетрична по своята структура на лявата периферия (вж. Кардиналети 2002, Кръпова 2004, Рудин 1986). Вляво и вдясно от глагола действат аналогични механизми на равнището на информационната структура, които мотивират удвояването на аргументи и техния словоред.

В други езици, например испански, италиански, също се реализира подобен модел на подлог след сказуемото, но за разлика от българ-

ския той задължително се отделя интонационно от останалата част на изказването. За италианския език Кардиналетти (2002) посочва, че съществуват две позиции след глагола, които се различават по своите формални особености – дясна дислокация и маргинализация⁴. При дясната дислокация на допълнението задължително е налице клитика, която е кореферентна с топика вдясно, както е в пример (15):

(15) *L'ho già comprato, il giornale.*

Вече го купих, вестника.

При маргинализация на допълнението, както е в пример (16), липсва кореферентна клитика:

(16) *Ho già comprato, il giornale.*

Вече купих, вестника.

Фонетичното отделяне на преместения елемент с пауза в италианския език е задължително. Подобни интонационни модели са възможни, но не са задължителни за българския език. Когато подлогът се намира в позицията след глагола, както в (17), ролята на кореферентна клитика играе празната подложна позиция *pro* (вж. Кардиналетти 2002):

(17) *pro Ha comprato IL GIORNALE⁵, Gianni.*

pro Купи ВЕСТНИКА, Джани.

Смятаме, че в българския език също може да се говори за дясна дислокация и маргинализация при преместване на аргументи след сказуемото. Кръпова (2004) посочва, че дясната дислокация на допълнението, която е средство за топиализация, може да се определи като балканизъм в българския език, тъй като е засвидетелствана във всички балкански езици.

3.1. Топикализация на допълнението вдясно от сказуемото

На първо място тук ще бъдат разгледани конструкциите, които могат да се определят като дясна дислокация на допълнението в българския език.

При дясна дислокация на прякото допълнение вдясно от сказуемото винителна клитика е в препозиция по отношение на допълнението, изразено с лично местоимение в пример (18), именна група в пример (19) или съществително име:

(18) *септември месец началу ту шъ дойдат двамата с Костя и шъ я оставят нея / обаче шъ я оставят пот попечителството на чичу Федя*

(19) *два дена я бичих / тая курсова работа*

Подобно на топка лява дислокация при дясната дислокация е налице задължително съгласуване по число и падеж между клитиката и допълнението (вж. Кръпова 2004). В пример (18) клитиката *я* се съгласува с допълнението *нея* по род, число, лице и падеж.

Когато допълнението е изразено с именна група, както е в пример (19), клитиката се съгласува с него само по род (когато е в 3л.ед.ч.) и число. Съгласуването по падеж не е релевантно, тъй като в българския език липсва противопоставянето обща – винителна форма при съществителните имена.

Подобно на пример (14) вдясно от глагола е възможно и *утрояване на допълнението*, както е в следващия пример:

(20) *аз въобще не ги знаех **тея първити***

Прякото допълнение е изразено едновременно с показателно местоимение *тея* и именна група (*първите въпроси*). Показателното местоимение *тея* е дясна дислокация, но то не образува група със субстантивираното числително *първите*. В този случай може да се говори за наличие на *маргинализация* на именната група *първите въпроси*, тъй като в дясна дислокация може да има два елемента само ако те не са кореферентни помежду си, както е в пример (21):

(21) *и ти как да му го кажеш сега **това на премиера***

Непрякото допълнение в дясна дислокация може да бъде изразено с дателно местоимение или предложна група, въведена с предлога *на* и винително местоимение, както е в пример (22), или съществително име, както е в пример (23). В състава на предложната група може да влиза показателно местоимение, както е в пример (24):

(22) *той зе да ни банва сичките от канала...и добре че аз имаммм// **такова**// веднага **му** дадох бан и **на него***

(23) *просто не **му** върви на **на роналдо** във днешния мач със **фитовете***

(24) *ама сложи **му на тоя** паницата тука да не се търкаля// **тука на черджето** му я сложи*

Дателната клитика задължително се съгласува с непрякото допълнение по род (само в 3л.ед.ч.), падеж, число и лице (ако е лично местоимение).

Може да се обобщи, че вдясно от сказуемото допълнението може да заема и двете посочени позиции – дясна дислокация и маргинализация. Интонационното отделяне на преместения елемент не е задължително.

3.2. Топикализация на подлога вдясно от сказуемото

Вдясно от сказуемото може да се топиализира и подлогът, като словоредът и удвояването са двата възможни маркера за статуса на подлога на равнището на информационната структура. В изказванията от типа на (25) словоредът е сказуемо-подлог VS, като подлогът *часовничето* е удвоен чрез субстантивизираното прилагателно *пясъчното*. Словоредът на прилагателното в този случай може да се разглежда или като резултат от инверсия, или от елипса на определяемото от втора именна група *пясъчното часовниче*:

(25) *тва/ стрелката кат съм я сложила дойде и часовничето: пясъчното*

В примери (26) и (27) подлозите, изразени съответно с личното местоимение *тя* и съществителното *германците*, са маркирани като топик чрез словоредната си позиция вдясно от сказуемото (преместване в абсолютния край на изказването):

(26) *а на мен толко ми беше интересна тя*

(27) *започват да пресират своите противници германците*

Може да се обобщи, че словоредът OVS е маркиран от гледна точка на информационната структура, поради позицията на подлога. В тези случаи словоредът играе ролята, която има удвояването при обективен словоред – маркиране на елементите на информационната структура. Това е причината удвояването като средство за топиализация на подлога вдясно от сказуемото да се употребява по-рядко от аналогичната конструкция вляво от сказуемото.

IV. Обобщение

Разглежданите явления са една от най-типичните прояви на тенденцията към многократност (повторение или удвояване) на синтактично равнище. Важни са позициите, в които се разполагат повторените или дублираните елементи – в началото или в края на изказването. Това са позиции, силно обвързани с дискурса, с елементите, маркиращи комуникативната прогресия, и поради това предпочитани за разполагане на групите на фокуса и/или на топика.

Причините за словоредни промени (премествания на аргументите спрямо сказуемото) най-често се свързват с процеса на топиализация, т.е. включването на съответния аргумент в групата на топика. Съществуват два формални модела за топиализация – преместване вляво от сказуемото и преместване вдясно от сказуемото.

Вляво от сказуемото съществуват две различни позиции за топка, изразен с допълнение – *лява дислокация* и *външен топик*. Разликата между тях е в изискването удвояващата клитика да се съгласува (при лявата дислокация) или да не се съгласува (при външния топик) по падеж с топиализираното допълнение. Удвояването маркира допълнението като топик и в две позиции след глагола, които също се различават по своите формални особености – *дясна дислокация* и *маргинализация*. При дясната дислокация задължително е налице клитика, която е кореферентна с топка вдясно, докато при маргинализацията липсва кореферентна на допълнението клитика.

В българския език съществуват четири формални модела за топиализация на подлога вляво от сказуемото, свързани със словоредата на удвояващите елементи. Налагат се някои ограничения: за разлика от допълнението подлогът може да бъде топиализиран само като лява дислокация. Докато топиализацията на допълнението в лява и в дясна дислокация представлява симетрична по своите формални особености конструкция, при топиализацията на подлога е налице асиметрия. Съществува само един формален модел на удвояване на подлога вдясно от сказуемото и той се употребява много рядко. Формалният показател за топиализация на подлога вдясно от сказуемото е неговата словоредна позиция, най-често в абсолютния край на изказването.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелова 1986:** Ангелова, И. Организация на репликата в българската разговорна реч. – В: Бълг. език, 1986, № 6.
- Ангелова 1990:** Ангелова, И. Наблюдения върху двойното допълнение в българския език. – В: СЕ 1990:4–5, 93–96.
- Асенова 1989:** Асенова, П. Балканско езикознание. С., Наука и изкуство, 1989.
- Бенинка 2001:** Benincá, P. The position of Topic and Focus in the Left Periphery. In: Cinque, G. and G. Salvi (eds). Current Studies in Italian Syntax. Essays offered to Lorenzo Renzi. Elsevier, 39–64.
- Георгиева 1974:** Георгиева, Ел. Словоред на простото изречение в българския книжовен език. С., 1974.
- Граматика 1998:** Бояджиев, Т., И. Куцаров, Й. Пенчев. Граматика на СБКЕ. С., 1998.
- ГСБКЕ 1983:** Граматика на СБКЕ. Т. 3. Синтаксис. С., 1983.

Джонова 2004: Джонова, М. Конструкции от типа аз ми се струва в българската разговорна реч. – В: Проблеми на българската разговорна реч, кн.6. В. Търново, 2004, 107–116.

Иванчев 1978: Иванчев, Св. Приноси в българското и славянското езикознание. С., Наука и изкуство, 1978.

Кардиналетти 2002: Cardinaletti, A. Against optional and null clitics. Right Dislocation vs. Marginalization. In: *Studia Linguistica* 56(1), 2002, 29–57.

Кръпова 2002: I. Krapova. On the Left Periphery of the Bulgarian sentence. *University of Venice Working Papers in Linguistics*, vol. 12, 107–128.

Кръпова 2004: Krapova, I. Word order in Topic-Focus structures in the Balkan languages. *L'Europa d'oltremare. Contributi italiani al IX congresso Internazionale dell' Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Europeen*, Tirana, 30 agosto – 3 settembre 2004. *Romania Orientale* 7, XVII, Bagatto Libri, Roma (a cura di Alberto Basciani e Angela Tarantino), 2004, 139–161.

Ликоманова 1993: Ликоманова, И. Видове рамкови конструкции в българската разговорна реч (в съпоставка с други славянски езици). – В: *СЕ* 1993:1, 12–17.

Ликоманова 1996: Ликоманова, И. Многократността на изразните средства като особеност на РР. В: Проблеми на българската разговорна реч, кн. 3, В. Търново, 1996, 116–121.

Маслов 1982: Маслов, Ю. С. Граматика на българския език. С., 1982.

Минчева 1969: Минчева, А. Опит за интерпретация на модела на удвоените допълнения в българския език. В: *Известия на Института за български език*. XVII. С., 1969, 3–50.

Ницолова 1986: Ницолова, Р. Българските местоимения. С., Наука и изкуство, 1986.

Ницолова 2001: Ницолова, Р. За контрастния фокус с частици в българския език. В: *Съвременни лингвистични теории. Помагало по синтаксис*. Пловдив, 2001, 76–85.

Примус 1993: Primus, B. Word Order and Informational Structure: A Performance-Based Account of Topic Positions and Focus Positions. Jacobs, J. et al. (eds.), *Syntax. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin, 1993, 880–896.

Рици 1997/1998: Rizzi, L. On the Fine Structure of the Left Periphery. In: Benincă, P., G. Salvi (eds.) *Romance Syntax*. L. Eotvos University. Budapest, 1998.

Рудин 1986: Rudin, C. Aspects of Bulgarian Syntax: Complementizers and Wh-Constructions. Slavica Publishers, Inc. 1986.

Тишева, Джонова 2002а: Tisheva, Y., Dzhonova, M. Information Structure and Clitics in TreeBanks. *Proceedings of The First Workshop on Treebanks and Linguistic Theories (TLT2002)*, Sozopol, Bulgaria, 2002, 231–252.

Тишева, Джонова 2002б: Tisheva, Y., Dzhonova, M. Lexical Markers on the Informational Structure Level. Computational Approaches to the Study of Early and Modern Slavic Languages and Texts. Proceedings of the International Conference Electronic Description and Edition of Slavic Sources. Pomorie, Bulgaria, 2002, 53-76.

Тишева, Джонова 2004: Тишева, Й., Джонова, М. Стариат нов Топик. В: VII национални славистични четения. С., 2004 (под печат).

БЕЛЕЖКИ

¹ За терминологичните различия вж. Ликоманова, 1996.

² Удвоените аргументи в примерите ще се отбелязват с **BOLD**. (означава кратка пауза; // означава средна пауза;) означава ударение, което не съвпада с книжовната норма; + означава незавършеност на изказването.

³ В българския език е възможно вляво от сказуемото да има повече от един топик в рамките на едно просто изречение. Това се отнася за конструкции от типа *На Иван книгата му я купихме вчера*, в които са налице две топикизиращи допълнения – пряко и непряко. За този тип конструкции вж. Кръпова (2002).

⁴ Терминът *emarginazione* е въведен от Antinucci and Cinque (1977).

⁵ Фразата с главни букви е фокусирана.